

УДК 330.431.6

Н. В. Лобова,
аспірант, Дніпропетровський державний аграрний університет

СТАН ДЕБІТОРСЬКОЇ ТА КРЕДИТОРСЬКОЇ ЗАБОРГОВАНOSTІ ТА ЇЇ ВПЛИВ НА ЕКОНОМІЧНУ СТІЙКІСТЬ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИХ ПІДПРИЄМСТВ

У статті вивчається питання економічної стійкості сільськогосподарських підприємств та вплив на неї дебіторської та кредиторської заборгованостей, як формуючих факторів платоспроможності та ліквідності. Розглянуто стан та тенденції утворення дебіторської та кредиторської заборгованостей на прикладі сільськогосподарських підприємств Новомосковського району Дніпропетровської області. На основі проведених досліджень сформовані основні напрями управління дебіторською та кредиторською заборгованостями з метою збереження платоспроможності підприємств.

The problem of economic firmness of the agricultural companies, the influence on it of accounts receivable and accounts payable, as the formative factors of the paying capacity and liquidity of enterprises, are studied in this article. The current situation and tendency of accounts receivable and payable of joint stock agricultural companies of Novomoskov'sk region of Dnipropetrov'sk oblast are observed in this paper. According to the carried investigation the management measures aimed at retaining the paying capacity of the companies have been distinguished.

Ключові слова: економічна стійкість, кредиторська заборгованість, дебіторська заборгованість, підприємство, платоспроможність, ліквідність.

ВСТУП

Економічна стійкість підприємств є основним фактором їх подальшого розвитку та стабільного функціонування. Дане поняття нерозривно пов'язане з платоспроможністю та фінансовою стабільністю господарюючих суб'єктів, які досягаються через баланс грошових потоків, розробку та дотримання розрахункової дисципліни. В зв'язку з цим постає необхідність вивчення впливу дебіторської та кредиторської заборгованостей як основних формуючих факторів ліквідності та платоспроможності підприємств на економічну стійкість. Дана тема є актуально, оскільки наявність дебіторської та кредиторської заборгованостей в балансі підприємств супроводжує їх виробничо-господарську діяльність протягом майже всього існування як господарюючого суб'єкта. Так, розглядом економічної стійкості підприємств займалися В.О. Ареф'єва, Д.М. Горюдинська [1], О.В. Добровольська [6], П.М. Макаренко, Л.О. Чіп [12], І.І. Туболец [12] та інш. Питання дебіторської та кредиторської заборгованості розглядалось у працях: Басюка Т.П.

[2], Білик М.Д. [3], Вітлінського В.В. [4], Гудзя О.Є. [5], Ільяшенко Н.С. [7], Черненко Л.В. [16] та ін.

ПОСТАНОВКА ЗАДАЧІ

— визначити вплив дебіторської та кредиторської заборгованості на економічну стійкість підприємств;

— розглянути стан та тенденції розвитку дебіторської та кредиторської заборгованостей на прикладі сільськогосподарських товариств Новомосковського району Дніпропетровської області;

— сформулювати на основі проведених досліджень основні напрями управління дебіторської та кредиторської заборгованостями з метою підтримання платоспроможності підприємств як основної характеристики їх економічної стійкості.

РЕЗУЛЬТАТИ

Дебіторська та кредиторська заборгованість є невід'ємною частиною роботи будь-якого підприємства, оскільки в ринкових умо-

Таблиця 1. Дебіторська заборгованість сільськогосподарських товариств Новомосковського району Дніпропетровської області в 2004–2008 роках

Показник	2004	2005	2006	2007	2008	2008 у % до 2004
Дебіторська заборгованість, млн грн. всього	32,15	42,16	62,52	86,87	85,12	264,76
в т. ч. довгострокова млн грн.	0,56	0,62	0,47	1,28	1,38	246,07
короткострокова, млн грн.	31,59	41,54	62,05	85,58	83,74	265,09
з неї за товари, роботи послуги, млн грн.	17,73	27,07	47,62	65,93	56,94	321,24
Частка дебіторської заборгованості в оборотних активах, %	16,12	18,01	23,40	25,21	26,47	10,35 в. п.
Частка дебіторської заборгованості в виручці від реалізації, %	22,25	24,69	34,15	34,13	30,00	7,75 в. п.
Термін обороту дебіторської заборгованості, дні	93,02	103,46	144,46	143,04	125,98	135,44
Темп росту дебіторської заборгованості, %		131,14	148,29	138,95	97,99	-33,16 в. п.
Темп росту виручки від реалізації, %		118,51	107,98	138,02	111,31	-7,20 в. п.

вах воно одночасно виступає споживачем та виробником продукції, робіт, послуг. Наявність дебіторської та кредиторської заборгованості зумовлена також неузгодженістю грошових потоків підприємств у часі та є необхідною для підтримання певних виробничих циклів господарюючих суб'єктів. Однак потрібно відмітити, що дане явище є не дуже бажаним для підприємств, особливо це стосується наявності дебіторської заборгованості, її зростання та перехід у безнадійну. Кредиторська заборгованість певною мірою менш загрозна, оскільки не відволікає грошові кошти з обороту та забезпечує отримання необхідних товарів та робіт, однак потрібно також не переобтяжувати підприємство боргами та слідкувати за їх своєчасною сплатою для збереження партнерських відносин та позитивного іміджу підприємства.

Д.В. Шиян стверджує: "Значна частка дебіторської заборгованості в складі поточних активів визначає її особливе місце в аналізі оборотних активів. Дебіторська заборгованість — це своєрідна іммобілізація робочого капіталу, яка в будь-який час, особливо в період інфляції, невідгідна для бізнесу."

Таким чином, дебіторська та кредиторська заборгованості мають безпосередній вплив на

платоспроможність підприємств, формуючи їх грошові потоки та визначаючи рівень ліквідності. Платоспроможність підприємств, в свою чергу, виступаючи основним компонентом фінансової стабільності, є складовою економічною стійкості

Для поглибленого вивчення даної наукової проблеми розглянемо стан та тенденції дебіторської заборгованості підприємств сільськогосподарського сектора Новомосковського району Дніпропетровської області, за 2004–2008 роки, її темпи росту, структуру, частку у виручці від реалізації продукції, робіт, послуг.

За аналізований період спостерігається як збільшення суми дебіторської заборгованості більш ніж в півтора рази, так і її частки в оборотних активах та у виручці підприємств, що є небажаною тенденцією, оскільки свідчить про погіршення розрахункової політики. Підвищення терміну обороту дебіторської заборгованості також є несприятливою тенденцією для фінансового стану досліджуваних товариств. Така ситуація є загрознаючою для підприємств, оскільки призводить до уповільнення надходження грошових коштів, зниження абсолютної ліквідності, призводить до труднощів з погашенням поточних зобов'язань. Позитивним є зменшення темпів росту дебіторської заборгованості та переважання темпів росту виручки від реалізації у 2008 році над темпами росту дебіторської заборгованості.

Для більш поглибленого аналізу необхідно провести порівняння стану та динаміки дебіторської заборгованості з поточними зобов'язаннями підприємств та їх кредиторською заборгованістю.

Проаналізуємо стан поточних зобов'язань підприємств та частку кредиторської заборгованості в них, порівняємо її з дебіторською.

За аналізований період сума поточних зобов'язань та сума кредиторської заборгованості зрос-

ли більш ніж в півтора рази, при цьому частка кредиторської заборгованості в поточних зобов'язаннях підприємств знизилась. Темпи росту кредиторської заборгованості є нижчими від темпів росту поточних зобов'язань. Підвищився термін обороту кредиторської заборгованості, якщо така ситуація не порушує укладених з постачальниками договорів, то є сприятливою для підприємств оскільки збільшує термін користування ними комерційним кредитом, з іншого боку, така ситуація є негативним свідченням погіршення розрахункової політики підприємств, їх неспроможності погашати свої короткострокові зобов'язання в короткі терміни.

Середньорічна за аналізований період сума дебіторської заборгованості перевищує середньорічну суму кредиторської заборгованості, це свідчить, що підприємства більше надають комерційний кредит, ніж його отримують. З одного боку, це є позитивною тенденцією; так, середня за аналізований період сума дебіторської заборгованості на 45 % покриває всю середню за аналізований період суму всіх поточних зобов'язань підприємства. З іншого, — відволікання грошових коштів з обороту підприємств ускладнює їх роботу, призводить до розбіжностей між виручкою та реальним надходженням грошових коштів, отже, сприяє утворенню кредиторської заборгованості. Потрібно відмітити, що дебіторська заборгованість є менш оберненою та має більший термін погашення. Це є негативною рисою, оскільки швидкість надходження грошових коштів менша, ніж швидкість їх вибуття, отже, дана ситуація не сприяє підтриманню розрахункової дисципліни.

При аналізі кредиторської та дебіторської заборгованості необхідно враховувати її вплив на економічну стійкість підприємств. Перш за все, потрібно відмітити, що утворення дебіторської заборгованості призводить до зниження абсолютної ліквідності підприємств, що є одним з індикаторів економічної стійкості; так, за наявного фінансового стану даний коефіцієнт є значно нижчим від нормативного значення. Це створює загрозу платоспроможності підприємств, їх безперебійній роботі. Для усунення такого ризику необхідно прискори-

Таблиця 2. Поточні зобов'язання сільськогосподарських товариств Новомосковського району Дніпропетровської області 2004—2008 роки

Показники	2004	2005	2006	2007	2008	2008 у % до 2004
Поточні зобов'язання всього, млн грн.	47,44	68,84	85,72	78,20	136,11	286,88
кредиторська заборгованість, млн грн.	14,08	14,17	27,58	31,14	35,39	251,35
Частка кредиторської заборгованості в поточних зобов'язаннях, %	29,67	20,58	32,17	39,82	26,00	-3,68 в. п.
Термін обороту кредиторської заборгованості, дні	41,46	35,29	64,20	52,04	53,24	128,42
Темпи росту кредиторської заборгованості, %		100,62	194,65	112,92	113,65	13,03 в.п.
Темпи росту поточних зобов'язань, %		145,09	124,53	91,22	174,06	28,97 в. п.

ти погашення дебіторської заборгованості, її перехід в реальні грошові кошти підприємств. З цієї метою необхідно, при укладанні договорів реалізації продукції, встановлювати більш вигідні для підприємств строки надходження грошових коштів, проводити звірки зі своїми покупцями, застосовувати системи штрафів. Адаже у більшості випадків така ситуація є свідченням певних труднощів у реалізації продукції, коли підприємства змушені надавати комерційний кредит своїм споживачам через відсутність інших каналів збуту продукції, отже, не можуть повністю ліквідувати таку заборгованість чи істотно її зменшити.

Збільшення кредиторської заборгованості, її значне перевищення над дебіторською також загрозове для економічної стійкості господарюючих суб'єктів, адже це автоматично впливає на погіршення значень основних індикаторів фінансової стійкості, що є складовою економічної. Так, збільшення кредиторської заборгованості призводить до збільшення поточних зобов'язань, це, в свою чергу — до зменшення показника фінансової стабільності та збільшення фінансового ризику.

ВИСНОВКИ

Існування дебіторською та кредиторською заборгованості є нормальним явищем для фінансового стану будь-якого підприємств, оскільки будь-який господарюючий суб'єкт виступає одночасно виробником та споживачем продукції, робіт, послуг та може мати труднощі з наявністю поточних грошових коштів, з одного боку, та надавати комерційний кредит

своїм покупцям — з іншого. Перше веде до утворення дебіторської заборгованості, а друге — до виникнення кредиторської. Одночасно з цим наявність таких заборгованостей має визначальний вплив на рух грошових коштів підприємств, відволікаючи певну їх частину з обігу при дебіторській та залишаючи — при кредиторській. У такій ситуації вирішальне значення має платіжна дисципліна підприємства, яка має узгоджувати терміни погашення зобов'язань та надходження грошових потоків від покупців та замовників, не допускати утворення безнадійної дебіторської заборгованостей, через проведення звірок та контролювання виконання договірних зобов'язань боржниками підприємства. Через систему внутрішнього контролінгу фінансова служба підприємств має також не допускати прострочення сплати поточних зобов'язань підприємств з метою уникнення штрафів, пені, втрати іміджу підприємства як надійного партнера.

При управлінні дебіторською та кредиторською заборгованостями важливого значення набуває також термін їх оборотності та частка у виручці для дебіторською та поточних зобов'язаннях — для кредиторської. Наявність високого відсотка дебіторської заборгованості у виручці від реалізації говорить про незадовільну маркетингову роботу підприємства та труднощі з реалізацією готової продукції, робіт, послуг. Значна частина кредиторської заборгованості в поточних зобов'язаннях підприємств свідчить про їх труднощі з наявними грошовими коштами та низьку абсолютну ліквідність.

Успішний менеджмент дебіторської та кредиторської заборгованостей має важливий вплив на формування та збереження економічної стійкості аграрних підприємств, оскільки запобігає зниженню їх ліквідності, втраті ними платоспроможності, фінансовій нестабільності та напруженості.

Науковою новизною даної статті є визначений безпосередній вплив дебіторської та кредиторської заборгованостей на економічну стійкість сільськогосподарських підприємств. Практичне та теоретичне значення даної роботи полягає у запропонованих методах управління економічною стійкістю підприємств через менеджмент дебіторської та кредиторської заборгованостей.

Література:

1. Ареф'єва О.В., Городинська Д.М. Оцінка рівня економічної стійкості підприємств сфери послуг // Актуальні проблеми економіки. — 2006. — № 6. — С. 106—111.
2. Басюк Т.П. Реструктуризація дебіторсь-

кої заборгованості підприємства // Фінанси України. — 2004. — № 12. — С. 115—123.

3. Білик М.Д. Управління дебіторською заборгованістю підприємств // Фінанси України. — 2003. — № 12. — С. 24—37.

4. Вітлінський В.В., Скіцько В.І. Планування обсягу реалізації продукції та дебіторської заборгованості підприємства в умовах невизначеності // Фінанси України. — 2006. — № 5. — С. 127—133.

5. Гудзь О.Є. Дебіторська та кредиторська заборгованість в системі управління фінансовими ресурсами сільськогосподарських підприємств // Облік і фінанси АПК. — 2007. — № 1 — 2. — С. 65—70.

6. Добровольська О.В. Формування економічної стійкості аграрних підприємств // Агросвіт. — 2007. — № 16. — С. 21—26.

7. Ільяшенко Н.С. Організаційно — економічний механізм управління дебіторською заборгованістю // Держава та регіони. — 2009. — № 5. — С. 73—78.

8. Ковальчук М.І. Економічний аналіз діяльності підприємств АПК. — К.: КНЕУ 2005. — 390 с.

9. Козаченко Г.В., Ворнкова А.Е., Медяник В.Ю. Малий бізнес: стійкість та компенсаторні можливості. — К.: Лібра 2003. — 328 с.

10. Макаренко П.М., Чіп Л.О. Показники оцінки економічної стійкості аграрних підприємств // Агросвіт — 2008. — № 24. — С. 35—39.

11. Поддєрьогін А.М. Фінанси підприємств. — К.: КНЕУ, 2002. — 571 с.

12. Туболец І.І. Зміст фінансової і економічної стійкості аграрних підприємств // Економіка АПК. — 2008. — № 19. — С. 18—21.

13. Царенко О.М. Економічний аналіз діяльності підприємств АПК. — Суми: Університетська книга, 2005. — 240 с.

14. Шеремет О.О. Фінансовий аналіз. — К., 2005. — 196 с.

15. Шиян Д.В., Строченко Н.І. Фінансовий аналіз. — К.: А.С.К., 2003. — 240 с.

16. Черненко Л.В. Дебіторська заборгованість у сільськогосподарських підприємствах // Економіка АПК. — 2004. — № 2. — С. 94—100.

17. Черненко Л.В. Контроль у системі управління дебіторською заборгованістю // Економіка АПК. — 2006. — № 6. — С. 85 — 90.

18. Шиндирук І.П. Вартісні особливості моделювання управління борговими зобов'язаннями підприємств // Фінанси України. — 2009. — № 2. — С. 99—110.

Стаття надійшла до редакції 08.07.2010 р.